

# Verslag van de forumdiskussie\*

## *Vraag:*

Uitgaande van de gelijke geschiktheid van mannen en vrouwen voor vrijwel alle beroepen, is de vraag: hoe krijgen we vrouwen zover, dat ze gelijkkelijk tot die beroepen waar ze nu nog vrijwel ontbreken toetreden, en hoe krijgen we werkgevers zover, dat ze vrouwen tot die beroepen toelaten?

## *Joop Hartog:*

Ik denk dat er in principe een drietal mogelijkheden zijn, om dit soort zaken te stimuleren: in de eerste plaats subsidie, in de tweede plaats voorlichting en in de derde plaats kun je denken aan maatregelen, regels, quotasystemen, zoals de heer Siegers ook naar voren heeft gebracht.

De vraag is natuurlijk, welke van die drie maatregelen het meest effectief zal zijn. Dit kan eigenlijk alleen met nader onderzoek worden beantwoord. Ik denk wel, dat één vorm, die deze drie combineert, een erg effectieve zal zijn: dat bepaalde experimenten in bepaalde bedrijven gesubsidieerd, met onderzoek begeleid, en van veel voorlichting voorzien worden. Dit zou konkreet betekenen dat bijvoorbeeld bedrijven uitgezocht worden waar om bepaalde redenen weinig vrouwen werken; aan die bedrijven wordt subsidie gegeven voor experimenten en aan de resultaten daarvan wordt bekendheid gegeven. Dit zou een manier zijn om een aantal vooroordelen uit de weg te ruimen.

## *Vraag:*

In de discussie over individualisering en arbeidstijdverkorting wordt veel gesproken over de kosten hiervan, maar nauwelijks over de opbrengsten. Kan enige aanduiding gegeven worden over de aard en omvang van de opbrengsten in de vorm van verminderde kollektieve lasten in een systeem van geïndividualiseerde inkomens? Ziet u een mogelijke botsing tussen de bevordering van de werkgelegenheid en de emancipatie als doelstelling van arbeidstijdverkorting, en zo ja, in welke opzicht?

---

\* Vrijdag 10 september 1982. De discussie stond onder leiding van Annemarie Grewel. Van het forum maakten deel uit de inleiders en

enkele koreferenten, aangevuld met Joop G. Odink, wetenschappelijk hoofdmedewerker mikro-ekonomie, Universiteit van Amsterdam.

*Wim Driehuis:*

Om met het laatste te beginnen: als arbeidstijdverkorting in zekere mate wordt doorgevoerd, mag verwacht worden dat de werkloosheid aanzienlijk terugloopt, maar niet mag automatisch verwacht worden, dat vrijkomende plaatsen ook door vrouwen zullen worden bezet. Er kan gezegd worden, dat emancipatiebeleid dat op deze manier gevoerd wordt leidt tot minder werkloosheid. Er kan echter niet gezegd worden, dat arbeidstijdverkorting die met het oog op de bestrijding van de werkloosheid is ingevoerd ook automatisch emancipatie inhoudt.

Wat de eerste vraag betreft: het is waar, dat er misschien teveel gesproken worden over de kosten van arbeidstijdverkorting en te weinig over de opbrengsten. Die zijn er natuurlijk wel, economische opbrengsten onder andere. Als het inderdaad waar is, dat een omvangrijke arbeidstijdverkorting leidt tot een zeer substantiële vermindering van de werkloosheid, dan kan verwacht worden, dat er ook een vrij sterke daling van de kollektieve lastendruk zal plaatsvinden. Ook mag verwacht worden — doordat er ook wat loon zal moeten worden ingeleverd voor die arbeidstijdverkorting — dat het inflatietempo wat lager zal zijn. Er zijn dus duidelijk voordelen in economische zin.

Belangrijk is natuurlijk ook de vraag, of er dan een andere verdeling tussen betaalde en onbetaalde arbeid tot stand zal komen. Daarbij verwijs ik naar wat de heer Hartog zojuist heeft aangegeven: welke maatregelen getroffen moeten worden om dit te bevorderen. Een groot probleem is wel: hoe krijg je die vrijgekomen plaatsen door vrouwen bezet? Het zal heel moeilijk zijn om op dat punt iets substantieels te bereiken.

*Vraag:*

Welke garanties zijn er dat arbeidstijdverkorting leidt tot werk voor vrouwen, en betekent dat een arbeidsplicht voor vrouwen?

*Marga Bruyn-Hundt:*

Deze vraag is al gedeeltelijk beantwoord door de heren Hartog en Driehuis. Een aanvulling is nog mogelijk: vrijvallende vrouwenuren zouden in ieder geval weer door vrouwen bezet moeten worden. Daarnaast zullen er vrijkomende mannenuren zijn; je kunt vrouwen en mannen laten concurreren bij dergelijke banen, maar een tweede oplossing is een voorkeursbehandeling, zoals door Jacques Siegers is geschetst.

Die arbeidsplicht is er nu ook al voor mannen en vrouwen. Voor vrouwen is dat een onbetaalde arbeidsplicht en voor mannen een betaalde. Noch de betaalde, noch de onbetaalde arbeidsplicht liggen in de wet vast, het is meer een gewoonte. Naar mijn mening

zou het zo moeten worden, dat mannen een grotere onbetaalde arbeidsplicht krijgen — voor zover je van ‘plicht’ kunt spreken, ik zou liever het woord ‘vanzelfsprekendheid’ willen gebruiken —, terwijl het voor vrouwen vanzelfsprekender zou moeten worden, dat ze meer betaalde arbeid krijgen.

*Vraag:*

Gaat de waardering van beroepen omlaag als zij meer door vrouwen worden uitgeoefend?

*Jacques Siegers:*

Het blijkt, voor zover daarnaar onderzoek gedaan is, helaas zo te zijn dat naarmate een hoger percentage vrouwen in een beroep zit, dat beroep lager gewaardeerd wordt, een lagere sociale status heeft en in het algemeen ook slechtere arbeidsvoorwaarden kent. U kent dit waarschijnlijk als de Wet van Sullerot, de Franse sociologe. Die wet is in Nederland nooit getoetst; we zijn er momenteel op het Economisch Instituut in Utrecht mee bezig om iets in die richting te doen. Er is gekeken naar het uurloon van mannen en het uurloon van vrouwen, dus één van de arbeidsvoorwaarden. Dan zien we, dat ook als we opleidingsniveau, leeftijdsverdeling en dergelijke konstant houden, het uurloon lager is naarmate het percentage vrouwen hoger is. Let wel: ik zeg niet dat het gemiddeld uurloon van alle werkenden lager is. Het spreekt vanzelf dat dat lager moet zijn: omdat vrouwen een behoorlijk veel lager uurloon hebben dan mannen, ligt het voor de hand, dat hoe hoger het percentage vrouwen, hoe lager het gemiddeld uurloon is. Maar zelfs het uurloon van mannen en van vrouwen afzonderlijk is lager in beroepstakken, waar het percentage vrouwen hoger is.

*Vraag:*

Welke commentaar heeft de heer Zwemmer op het betoog van de heer Stevens?

*Jaap Zwemmer:*

Ik heb bezwaren tegen het splitsingsstelsel. Als je het splitsingsstelsel toepast op alle samenleefeenheden, dan kun je ervan uitgaan dat dat dooreen genomen een groot voordeel voor samenleefvormen is. Dat moet op de een of andere manier gefinancierd worden en degenen die niet samenleven zullen dat dus moeten opbrengen. De kosten van de voordelen voor de samenleefeenheden worden dus gedragen door degenen die niet kunnen samenwonen, hetgeen mijns inziens in ieder geval onverdedigbaar is.

Het belangrijkste bezwaar van splitsingsystemen buiten huwelijk is, dat het heel erg voordelig wordt voor iemand die bijvoorbeeld f 100.000 verdient, om een partner te zoeken die niet verdient en

daarmee samen te gaan wonen, want die betaalt zichzelf.

*Leo Stevens:*

Deze konstatering wordt in dit verband veel gedaan, maar is naar mijn mening niet reëel. Het zoeken van een partner zal men niet alleen omwille van de fiscale aspecten doen.

Hoofdbezwaar tegen het splitsingsstelsel is dat het in ieder geval op dit moment budgettair neutraal zou moeten worden gefinancierd. Dat kan inderdaad leiden tot een herverdeling van de belastingdruk naar draagkracht. Dit kan een overheveling inhouden van zelfstandigen naar samenwoners, en bovendien kan het er ook toe leiden, dat twee inkomens, die samengevoegd worden, door deze samentelling relatief een veel hogere belastingdruk krijgen dan nu het geval is.

*Vraag:*

Stevens hanteerde in zijn rekenvoorbeelden cijfers, waaruit zou blijken dat het belastingtarief voor de situatie waarin man en vrouw *samen* f 100.000 verdienen, fifty-fifty, gunstiger zou zijn dan wanneer de man *alleen* f 100.000 verdient. Hij vergeet dan wel, dat er aan arbeidsprestatie tweemaal 40 uur geleverd wordt en in het tweede geval éénmaal 40 uur per week.

*Leo Stevens:*

In mijn voorbeeld is in het geheel geen relatie tussen aantallen gewerkte uren en inkomens. Er is eenvoudig geen relatie van fiscale aard tussen de hoeveelheid arbeidskracht in uren gemeten en het inkomen. Voor de fiskus is de hoeveelheid uren niet relevant: het inkomen dat men verwerft, is maatstaf van draagkracht. Indien wij dat niet billijk vinden, moet een andere maatstaf van draagkracht gekozen worden, waarbij ook een relatie gelegd wordt met het aantal gewerkte uren.

In mijn berekeningen ben ik uitgegaan van het nu gehanteerde systeem.

*Vraag:*

In feite kan nu nog niet van alle gehuwde vrouwen worden verwacht, dat zij de eigen kost verdienen. Daarom is een overgangsregeling nodig, waarin aan de alleenverdiener een gezinstoeslag wordt gegeven. Die gezinstoeslag is een impliciete heffing op het arbeidsinkomen van de vrouw. Kan Lenie Kootstra enige lijnen uitzetten over de wijze waarop een gezinstoeslag kan worden afgebouwd?

*Lenie Kootstra:*

Ik denk, dat de belangrijkste voorwaarden gelegen zijn in de wijze

waarop de betaalde arbeid verdeeld is, in het beschikbaar komen van meer banen en in de manier waarop de kinderverzorging en -opvang geregeld is.

Beleidsmaatregelen, die het geven van een toeslag overbodig zouden maken, dienen in die richtingen genomen te worden. Een van de belangrijkste voorwaarden daarbij is, dat bij het wegvallen van de toeslag de situatie zó moet zijn, dat de vrouwen die willen gaan werken ook een zelfstandig uitkeringsrecht hebben. Op die manier zouden beide elementen aaneengekoppeld moeten zijn. U noemde de gezinstoeslag een impliciete heffing op het arbeidsinkomen van de vrouw. Ik vind dit een argument dat geen recht doet aan de beschermende werking die juist aan die toeslag moet worden gegeven. De heer Hol merkte al op: ik wil geen plaatjes meer zien waarin een vergelijking van inkomens van mensen met en zonder toeslag tot uitdrukking komt, want het komt rechtstreeks voort uit de bedoeling van die toeslag: iets extra's geven. Wanneer je in zo'n huishouden die toeslag toekent vanwege die beschermende werking, is dat alleen daarom. Inderdaad zal die toeslag dan wegvallen op het moment, dat die vrouw een zelfstandig arbeidsinkomen verwerft. Dit vind ik geen bezwaar van de toeslag.

*Vraag:*

Economische onafhankelijkheid garandeert niet een eerlijke verdeling van huishoudelijk werk, met name niet van de verzorging van kinderen.

*Hettie Pott-Buter:*

Nee. Maar mogelijk kan het — behalve via die kindervoorzieningen — ook nog via het ouderschapsverlof en via de kinderbijslag eenvoudiger gemaakt worden. En dan bedoel ik een kinderbijslag die afgestemd moet worden op de noodzakelijke kosten van kinderen, die dus naar leeftijd van het kind gaat; en vooral geen inkomensafhankelijke kinderbijslag, omdat dat betekent, dat er weer een extra progressielijn voor gehuwden met kinderen wordt ingevoerd.

108

*Vraag:*

Hoe voorkom je dat de minima de emancipatie betalen?

*Marga Bruyn-Hundt:*

Deze vraag veronderstelt, dat er één minimum is, terwijl de minima op het moment zeer gedifferentieerd zijn naar leefsituatie. Iedere gehuwde man krijgt automatisch het minimumloon. Dat minimumloon is in principe bestemd voor twee mensen. Wanneer we naar een situatie toegroeien waarin ieder de eigen kost verdient, zou het mijns inziens ten onrechte zijn, wanneer we doorgaan de

gehuwde mannen een loon te geven dat voor twee mensen bestemd is.

Het zou heel redelijk zijn, indien door arbeidstijdverkorting iets afgaat van de lonen van de mannen, al naar gelang het gebruikelijker wordt dat beide partners verdienen. Ik zou beslist de sociale minima niet willen laten opdraaien voor de kosten van de emancipatie.

*Vraag:*

Zouden mensen die meer dan 25 uur werken niet de extra's moeten opbrengen, omdat zij de herverdeling van arbeid tegenhouden?

*Leo Stevens:*

Indien maatregelen in deze richting zouden worden genomen, dient dat plaats te vinden in de primaire sfeer van inkomensverwerving: in het kollektieve arbeidsoverleg. In de sekundaire sfeer van de belastingheffing zou dat uiterst moeilijk te realiseren zijn, vooral met het oog op de hierbij noodzakelijke controle.

*Joop Odink:*

Die controle lijkt mij nogal mee te vallen. Mensen die in vast dienstverband werken hebben vastgestelde uren; ook voor de kleine zelfstandigen gelden bijvoorbeeld de winkeltijden, en in de vrije sektor deklareert men op uurbasis.

*Jaap Zwemmer:*

In de vrije sektor wordt hoofdzakelijk niet op basis van gewerkte uren maar op basis van resultaat gedeclareerd. Deze groep, die absoluut niet te controleren is, zou volkomen vrij spel krijgen en het gevaar van een enorm zwart circuit zou aktueller dan ooit worden.

*Vraag:*

Kan er een zodanige wetgeving komen, dat mensen zelf kunnen bepalen hoeveel uren per week zij willen werken?

*Jaap Zwemmer:*

In principe heeft iedereen het recht om te bepalen hoeveel uren per week hij wil werken. Alleen de vraag is, of je ertoe in staat bent een bepaald minimum aantal uren te werken. Er is een bepaald inkomen nodig, en sommigen zijn niet in staat om minder dan 40 uur per week te werken.